



محوطه تاریخی معصوم زاده در بلا تکلیفی

# هویت تاریخی بجنورد در معرض آسیب

نازلی حیدرزاده

قسمتی از شهر قدیمی بجنورد که در محوطه تاریخی معصوم زاده، زیر خروارها خاک آرام خوابیده بود در سال ۱۳۹۶ با حفاری های باستان شناسی از دل خاک بیرون آمد و سابقه تاریخی مرکز استان را از ۱۲۰۰ تا ۱۳۰۰ سال قبل نمایان کرد اما حالا جایی برای تخلیه زباله ها، رفت و آمد مردم و شاید کنجکاو ی برخی ها شده است و گاهی قسمتی از دیوارچین این منطقه تاریخی، مکانی می شود برای معنادانی که شب در آن جا پناه می گیرند تا مواد مصرف کنند.

این جا خارج از شهر و در بیابان نیست، در گوشه ای از شهر و همسایگی جایگاه سی ان جی و محله شرق سیاه قرار دارد. آثار پایه ای از یک برج شش ضلعی، بخش هایی از یک کوره، مجموعه ای از دیوارهای سنگی و تعدادی تنور در این مکان دیده می شود اما جای تابلوی راهنما و حفاظت از آن خالی است و خرده شیشه های پراکنده، زباله و حفاری غیر مجاز در قسمتی از آن نشان می دهد که این محوطه تاریخی در معرض آسیب قرار دارد؛

جایی که به دلیل قرار داشتن در داخل شهر می تواند به عنوان هویت بجنورد معرفی شود.

**بی مهری به تاریخ بجنورد**

یک کارشناس ارشد تاریخ با بیان این که این محوطه در اصل ده ها هکتار وسعت داشت و به دلیل این که در منطقه مسکونی بجنورد قرار دارد در سال های خیلی قبل از تشکیل استان مورد بی مهری زیادی قرار گرفته است، می افزاید: خیلی از دستگاه های دولتی و منازل شخصی باعث تخریب بخش های مهمی از این اثر شده؛ اثری که یکی از نامزدهای مناسب برای شناختن شهر باستانی چرمغان (نام قدیمی شهر بجنورد) است. به گفته او هنگام کاوش این منطقه، تعدادی ظروف لعابدار و ساده سفالی به دست آمده و به موزه منتقل شده و باید برای بخشی که اثر معماری است اقدامات حفاظتی انجام شود و در معرض نمایش قرار گیرد اما به دلیل آن که این منطقه رها شده بارندگی می تواند وارد این محوطه شود و رطوبت به بخش های خشتی و گلی آسیب بزند. از نظر او وقتی درباره تاریخ شهر بجنورد ابهام های زیادی وجود دارد ادامه کاوش ها در محوطه تاریخی معصوم زاده می تواند زوایای تاریک آن را

محوطه تاریخی معصوم زاده در بلا تکلیفی

روشن کند.او ادامه می دهد: محوطه کاوش شده معصوم زاده حال مساعدی ندارد و اگر به همین شکل باشد طی دو، سه سال آینده محو خواهد شد.

**سهل انگاری در ادامه کاوش ها**

در همین خصوص، رئیس کمیسیون عمران و شهرسازی شورای شهر بجنورد معتقد است: در وضعیت مجموعه تاریخی بجنورد یا چرمغان به دلیل همجواری با استانداری و امامزاده سید عباس(ع)نعل شده و زمین های این منطقه تعیین تکلیف نشده است. «موسوی» با بیان این که اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان در خصوص این منطقه تاریخی غفلت و در کاوش های آن تاخیر کرده است، اضافه می کند: این اداره کل باید درباره تاخیر در بررسی ارزیابی کاوش های باستان شناسی پاسخگو باشد.از نظر او این منطقه می تواند قابلیت گردشگری و فرهنگی برای بجنورد داشته باشد و سبک های معماری آن دوران را نشان دهد و به دلیل همجواری با امامزاده سید عباس(ع) و خیابان مدرس مسافرانی که قصد زیارت دارند می توانند به این مکان بیایند که در شکوفایی اقتصاد شهر تاثیر خواهد داشت.

**داستان ۷ هکتار باقی مانده**
به گفته دکتر «جعفری»، مدیر پژوهش اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی خراسان شمالی، محوطه تاریخی معصوم زاده در سال ۱۳۴۶ در فهرست آثار ملی ثبت شد و بررسی های ثبتی مشخص کرد این محل، یکی از محوطه های بزرگ دوره اسلامی بجنورد است. در آن زمان تعیین عرصه و حریم ضمنی و میله کوبی کردند ولی بعد از انقلاب به حال خود رها شد. او خاطرنشان می کند: گسترش بجنورد و برنامه های عمرانی هر سال بدون در نظر گرفتن محدوده اصلی عرصه و حریم این محوطه پیش رفت و در نهایت در سال ۱۳۷۰ یکی از باستان شناسان مشهد به دلیل مشکلات شهری که پیش آمده بود تعیین عرصه و حریم هکتار کرد و وسعت این منطقه را حدود بیش از ۵۰ هکتار دانست که مربوط به دوره اسلامی است.

از نظر او این مکان، محوطه مسکونی بزرگی بود که ابعاد و اندازه شهری داشت و استقرار و هویت بجنورد را تا اوایل دوره اسلامی یعنی قرون یک و دوی هجری قمری عقب می برد و لازم است در برنامه های معرفی و زیباسازی شهر به این محوطه به عنوان یک اثر تاریخی پرداخته شود. او ادامه می دهد: به واسطه این محوطه می توانیم ادعا کنیم بجنورد در دوره صفویه شهر نشده و بعد در دوره قاجار گسترش پیدا کند و در دوره پهلوی شهر شود بلکه هویت مدنی بجنورد را به ۱۲۰۰ تا ۱۳۰۰ سال قبل می برد.

او با اشاره به این که قبل از این دوره را به دلیل آن که کار باستان شناسی نکردیم نمی شناسیم، اظهارمی کند: به همین دلیل حفظ این محوطه ضروری است اما بعد از تعیین عرصه و حریم که سال ۷۰ انجام شد توسط دستگاه های اداری و مردم روی محوطه و اطراف آن خانه سازی شد و آن چه از این محوطه به دست ما رسیده ۷ هکتار است که البته امروزه مشکلات زیادی برای حفظ آن داریم چون بخشی از آن مالک شخصی دارد. این باستان شناس، مشکل دیگر حفاظت از این محوطه را کمبود اعتبار می داند که جوابگوی تملک نیست و می افزاید: از طرف دیگر نمی توانیم ۷ هکتار باقی مانده را به حال خود رها کنیم زیرا در فهرست آثار ملی ثبت شده است و طبق قوانین ملزم به حفظ این اثر هستیم. تنها راهی که می ماند این است که دستگاه ها در سامان دهی این محوطه بیشتر همکاری کنند و در طرح تفصیلی این محوطه به عنوان یک اثر شاخص تاریخی، فرهنگی لکه گذاری و شناخته شود و دستگاه های متولی مثل شهرداری، راه و شهرسازی و معاونت عمرانی استانداری همکاری کنند که این محوطه را ضمن سامان دهی به سایت موزه گردشگری تبدیل کنیم.

او با اشاره به مشکلاتی که استقرار برخی دستگاه ها در این محوطه ایجاد کرده بود، می گوید: در سال ۱۳۸۶ این محل دوباره تعیین عرصه و

حریم شد و عرصه ای که اکنون باقی مانده است و حفظ می شود بر اساس همان است. بعد از آن درخواست های زیادی را از استانداری داشتیم که مبلغی را برای تملک بگذارند و برنامه ای برای ایجاد سایت موزه داشته باشیم ولی موفق نشدیم و بهترین راه این است که با شهرداری تهارت کنیم. او می گوید: گمانه زنی بزرگی که در سال ۱۳۹۶ در محوطه شرقی انجام شد با آثار تاریخی و خانه هایی با سنگ، آجر و خشت برخورد کرد و نشان می دهد با اندکی کاوش در این محوطه می توان بقایای استقرار ی بجنورد را شناسایی کرد. دکتر«جعفری» با بیان این که یکی از راه هایی که این محوطه بتواند سر و سامان پیدا کند این است که هر سال برنامه های منظم کاوش را داشته باشیم، اضافه می کند: از سال ۱۳۹۶ کاوش ها به دلیل نبود اعتبار ماند و اسمال اعتبار مختصری داریم که اوراق و هزینه کرد آن برای باستان شناسی سخت است.

او تصریح می کند: معاونت میراث فرهنگی استان در حوزه باستان شناسی نمی تواند راسا تصمیم بگیرد و با پژوهشکده باستان شناسی کشور به دلیل شناور بودن وضعیت این منطقه مکاتبه کردیم اما هنوز اعلام نظر قطعی نکرده اند. او ادامه می دهد: این موضوع عمومی است و این اداره کل به تنهایی نمی تواند آن را انجام دهد و باید در طرح تفصیلی پهنه بندی، لکه گذاری و کاربری فرهنگی و تاریخی آن دیده شود.

### گفت و گو

رئیس پژوهشگاه میراث فرهنگی کشور:

### موافق حفاظت از محوطه تاریخی معصوم زاده هستیم

به اداره های کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان ها مربوط است. وی با اشاره به این که باید مسئولان اداره کل میراث فرهنگی خراسان شمالی به من بگویند برنامه ای برای ادامه کاوش دارند یا خیر؟ ادامه داد: اگر برنامه ندارند باید این مکان پر شود در حالی که من صد درصد موافق حفاظت از آن هستم.

او خاطرنشان کرد: این پژوهشگاه برای این اقدامات ردیف اعتباری ندارد، ردیف اعتبارات در اختیار خود استان هاست و اگر کاوش برنامه داشته باشد. ما باید بینیم استان برنامه اش برای ادامه کار چیست؟ او در پاسخ به این پرسش که آیا صحیح است اگر اعتبار برای بخش کاوش شده محوطه تاریخی معصوم زاده تامین نشود این مکان دوباره با خاک پر شود؟ اظهار کرد: نمی توان یک جا را پر و دوباره برای کاوش خالی کرد. کمبود اعتبار در همه جا وجود دارد و اعتبارات

حیدرزاده- صد درصد موافق حفاظت از محوطه تاریخی معصوم زاده هستیم. رئیس پژوهشگاه میراث فرهنگی کشور با بیان این مطلب در گفت و گوی اختصاصی با خبرنگار ما افزود: در مکان هایی که کاوش های باستان شناسی انجام می شود باید اقدامات حفاظتی انجام شود و از این گونه موضوعات در کشور ما وجود دارد. دکتر «عمرانی» گفت: اگر در محوطه تاریخی معصوم زاده کاوش شده باید اقدامات حفاظتی انجام شود و استان برای فصل بعدی کاوش برنامه داشته باشد. ما باید بینیم استان برنامه اش برای ادامه کار چیست؟

او در پاسخ به این پرسش که آیا صحیح است اگر اعتبار برای بخش کاوش شده محوطه تاریخی معصوم زاده تامین نشود این مکان دوباره با خاک پر شود؟ اظهار کرد: نمی توان یک جا را پر و دوباره برای کاوش خالی کرد. کمبود اعتبار در همه جا وجود دارد و اعتبارات

محوطه تاریخی معصوم زاده در بلا تکلیفی

ردیف	استان	شهرستان	عنوان شهرک	نوع فعالیت	مساحت برای فر آخوان (مترمربع)
۱	اردبیل	میله سوز	اسماعیل خان مادانی	کاشانه ای	۱۵۰,۰۰۰
۲	اردبیل	گرمی	اشکونلار	دامپروری	۱۰۰,۰۰۰
۳	اردبیل	مشکین شهر	حنانی	دامپروری	۵۰۰,۰۰۰
۴	اردبیل	ارزنبل	سایبان	کاشانه ای	۲۵۰,۰۰۰
۵	اردبیل	پارس آباد	معان (فار ۱)	کاشانه ای	۲۴۰,۰۰۰
۶	اذربایجان شرقی	سراب	سراب	کاشانه ای	۷۲۰,۰۰۰
۷	اذربایجان شرقی	عجب تبر	عجب تبر	کاشانه ای	۱۷۸,۰۰۰
۸	اذربایجان شرقی	مکلاک	مکلاک	کاشانه ای	۳۰۰,۰۰۰
۹	اذربایجان غربی	سلماس	درشک	کاشانه ای	۴۸۰,۰۰۰
۱۰	اذربایجان غربی	بوکان	سربل آباد	کاشانه ای	۲۴۰,۰۰۰
۱۱	جنوب کرمان	کهنوج	اب بارک	کاشانه ای	۳۱,۳۴۶
۱۲	جنوب کرمان	روندر	سردشت چاه حسن	کاشانه ای	۲۸۰,۰۰۰
۱۳	جنوب کرمان	قلعه گنج	صولان	کاشانه ای	۴۰,۰۰۰
۱۴	چهارمحال و بختیاری	بروجن	بلداهی	کاشانه ای	۵۰,۰۰۰
۱۵	خراسان جنوبی	درمیان	درمیان	کاشانه ای	۸۳,۷۰۰
۱۶	خراسان جنوبی	فروروس	فروروس	کاشانه ای	۱۲۸,۰۰۰
۱۷	خراسان رضوی	کاشمر	نرئین گلستان	کاشانه ای	۲۹۰,۰۰۰
۱۸	خراسان شمالی	ماه و سفلان	امام رضا (ع)	کاشانه ای (کاشان داری)	۳۰۰,۰۰۰
۱۹	خراسان شمالی	شیروان	قلعه جه	دامپروری	۲۰,۰۰۰
۲۰	خوزستان	شوش	زنج	کاشانه ای	۶۰۰,۰۰۰
۲۱	خوزستان	ایذه	بوترگی	کاشانه ای	۲۰۴,۰۰۰
۲۲	سمنان	شاهرود	بیارجمند	کاشانه ای	۱۰۰,۰۰۰
۲۳	سمنان	شاهرود	سیمان	کاشانه ای	۲۲۰,۰۰۰
۲۴	کردستان	بیجار	فلسرخ	کاشانه ای	۲۶۰,۰۰۰
۲۵	کرمانشاه	سرپل ذهاب	دشت ذهاب	کاشانه ای	۳۹۰,۰۰۰
۲۶	کرمانشاه	گیلان غرب	فرولک	دامپروری	۱۶۰,۰۰۰
۲۷	کرمانشاه	قهرزیبون	گندمان	کاشانه ای	۱,۰۰۰
۲۸	کهگیلویه و بویراحمد	کهگیلویه	دشت مازة طولیان	کاشانه ای	۲۴۰,۰۰۰
۲۹	کهگیلویه و بویراحمد	بانت	فدک سراپیز	کاشانه ای	۲۳۰,۰۰۰
۳۰	کهگیلویه و بویراحمد	بهنی	فلان	کاشانه ای	۸۰,۰۰۰
۳۱	کهگیلویه و بویراحمد	گیساران	ماهور	کاشانه ای	۲۸۰,۰۰۰
۳۲	کهگیلویه و بویراحمد	گیساران	ناصر آباد	کاشانه ای	۲۴۰,۰۰۰
۳۳	گلستان	کردکوی	الک	کاشانه ای	۲۰,۰۰۰
۳۴	گلستان	کیند	خوجمنی	کاشانه ای	۴۱۰,۰۰۰
۳۵	گیلان	سیاهکل	دیسام	کاشانه ای	۹۰,۰۰۰
۳۶	گیلان	شت	زردکام	کاشانه ای	۳۰,۰۰۰
۳۷	گیلان	انزلی	شلسر	کاشانه ای	۲۲۰,۰۰۰
۳۸	گیلان	رفشان شهر	هانش آباد	کاشانه ای	۱۱۰,۰۰۰
۳۹	لرستان	بلدختر	نخابت وانشان	کاشانه ای	۲۰۰,۰۰۰
۴۰	لرستان	دروود	چغا پیرام	کاشانه ای	۴۲۰,۰۰۰
۴۱	لرستان	بروجرد	شب ماه	کاشانه ای	۲۷۱,۰۰۰
۴۲	هرمزگان	بندرعباس	چلوکهره	کاشانه ای	۵۰۰,۰۰۰
۴۳	هرمزگان	حاجک	سدیج	کاشانه ای	۱۴,۸۱۰,۰۰۰
۴۴	هرمزگان	بندر عباس	شمبل	کاشانه ای	۲۱۰,۰۰۰
۴۵	همدان	نیاوند	بروزل	کاشانه ای	۴۰,۰۰۰
۴۶	همدان	لید آباد	برفیس	کاشانه ای	۱۰,۰۰۰
۴۷	همدان	نیاوند	عندار	کاشانه ای	۱۲۸,۰۰۰
۴۸	همدان	وزن	فمان	کاشانه ای	۱۰۰,۰۰۰
۴۹	همدان	ملازیر	کیند	کاشانه ای	۶۸۰,۰۰۰
۵۰	یزد	خاتم	چاهک	کاشانه ای	۲۸۰,۰۰۰
۵۱	یزد	خاتم	مروست	کاشانه ای	۱۲۰,۰۰۰
جمع	۱۹	۴۹	۵۱	۳	۲۷,۹۹۸,۰۲۶